

**ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ВЛАСНОГО
КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ**

Анотація. Деталізовано методіку виконання аналізу власного капіталу підприємства через визначення показників ділової активності. Побудовано економіко-математичну модель та визначено значущість рентабельності власного капіталу в процесі господарської діяльності підприємства.

Аннотация. Детализирована методика выполнения анализа собственного капитала предприятия через определение показателей деловой активности. Построена экономико-математическая модель и определена значимость рентабельности собственного капитала в процессе хозяйственной деятельности предприятия.

Annotation. This article has detailed the analysis performance methodology of business equity by identifying indicators of business activity. Economic and mathematical model has been developed and the significance of return on equity in enterprise economy has been determined.

Ключові слова: власний капітал, прибуток (збиток), рентабельність власного капіталу, фінансова стійкість.

Одним із найважливіших напрямів фінансового аналізу, що має проводитися керівництвом або спеціальними підрозділами підприємства, є аналіз власного капіталу та ефективність його використання як головного джерела фінансування діяльності підприємства. Саме на основі результатів такого аналізу керівництво приймає рішення щодо ефективності тих чи інших видів господарської діяльності, рішення про доцільність розвитку напрямів виробництва, про прибутковість видів продукції, що показує необхідність дослідження різних методик аналізу і визначає актуальність обраної теми.

Власний капітал як об'єкт управління та аналізу розглядали багато науковців: Бланк І. А. висвітлює теоретичні основи управління капіталом, суть, ціль і функції цього управління, основні системи його забезпечення та методичний інструментарій; Мних Є. В., Бутко А. Д., Большакова О. Ю., Кравченко Г. О., Никоневич Г. І. розглядають питання формування і використання економічної інформації в оперативному, ретроспективному та перспективному аналізі капіталу; Малярець Л. М., Пономаренко Н. М. побудували модель формування оптимальної структури власного капіталу підприємства з урахуванням стадій його життєдіяльності; Лайко П. А. запропонував методіку визначення ціни власного капіталу для оцінки ефективності управління ним. Однак у цих працях власний капітал розглядається як цілісна величина і не враховуються особливості функціонування його окремих складових.

Метою дослідження є узагальнення підходів до аналізу власного капіталу в цілому та обґрунтування необхідності визначення впливу його окремих елементів на фінансовий стан підприємства.

Показник "власний капітал" належить до важливих фінансових показників підприємства, оскільки характеризує:

- забезпеченість коштами для функціонування;
- кредитоспроможність;
- платоспроможність [1].

На методіку аналізу власного капіталу підприємств та оцінювання одержаних результатів впливають такі фактори, як його організаційно-правова форма та вид економічної діяльності. Перший із них суттєво впливає на структуру власного капіталу і законодавче регулювання особливостей його формування та використання. Показники, одержані в результаті аналізу, порівнюють із середньогалузевими.

Для аналізу власного капіталу застосовують такі його види: горизонтальний, вертикальний, порівняльний, коефіцієнтний та інтегральний фінансовий аналіз. Горизонтальний аналіз визначає динаміку окремих складових капіталу, а вертикальний – їх структуру. Такі види аналізу лише констатують факти, не пояснюючи причин позитивних чи негативних змін, що відбулись на підприємстві. Порівняльний аналіз передбачає зіставлення показників з плановими, середньогалузевими, показниками конкурентів тощо. Аналіз за допомогою фінансових коефіцієнтів ґрунтується на визначенні співвідношень різних абсолютних показників. Щодо власного капіталу ці показники можна поділити на групи: коефіцієнти фінансової стійкості, коефіцієнти оборотності та рентабельності капіталу [2]. Науковці виділяють понад 40 різних показників, які застосовують для аналізу капіталу загалом та власного капіталу окрема. Однак у більшості цих показників власний капітал розглядається узагальнено, тобто до уваги не беруть його складові.

Особливу роль в управлінні капіталом відіграє факторний аналіз. Забезпечуючи кількісну оцінку впливу чинників на результативний показник, факторний аналіз надає змогу змінювати та формувати параметри управління капіталом відповідним підбиранням та коригуванням чинників, які їх зумовлюють [3, с. 10]. Вплив окремих складових на результативний показник можна визначити за допомогою факторного аналізу.

Слід провести аналіз власного капіталу на прикладі даних ПрАТ "Технологічний парк "Інститут

Показники капіталізації ПРАТ "Технологічний парк "Інститут монокристалів"

Показники	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік
1. Коефіцієнт автономії	0,2061	-0,8007	0,7037	0,7954
2. Коефіцієнт фінансової залежності	4,8512	-1,2488	1,419	1,2572
3. Коефіцієнт фінансового ризику	3,8511	-2,2488	0,421	0,2572
4. Коефіцієнт маневреності	-1,7536	2,1067	-0,352	-0,1479
5. Рентабельність власного капіталу	-0,526	4,856	-31,894	-0,537

Чим вище значення коефіцієнта автономії, тим більш фінансово стійким, стабільним і більш незалежним від зовнішніх кредиторів є підприємство. Вважають, що в підприємства з високою часткою власного капіталу кредитори швидше вкладають кошти, оскільки вони мають можливість погасити борги за рахунок власних коштів. Практика свідчить, що загальна сума заборгованості не повинна перевищувати суму власних джерел фінансування, тобто джерела фінансування підприємства (загальна сума капіталу) мають бути хоча б наполовину сформовані за рахунок власних коштів [4].

З даних таблиці видно, що коефіцієнти автономії у 2008 та 2009 роках мали значення, нижче за 0,5, що свідчить про фінансову нестійкість підприємства, відсутність стабільності та високу залежність від зовнішніх кредиторів. Алена кінець 2010 та протягом 2011 років коефіцієнт автономії збільшився на 0,0917 і досяг значення 0,7954, що свідчить про покращення фінансового стану підприємства.

Збільшення коефіцієнта фінансової залежності у 2009 році до значення 4,8512 свідчить про збільшення питомої ваги залучених засобів у фінансуванні підприємства, а таким чином, і втрату фінансової незалежності. Так, при вкладенні в активи підприємства 4,85 грн, залученими є 3,85 грн, що свідчить про високу залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування. У 2010 році спостерігається зменшення коефіцієнта фінансової залежності на -6,1; він становив -1,2488.

Коефіцієнт фінансового ризику дає найбільш загальну оцінку фінансової стійкості. Так, у 2009 році на 1 одиницю власних засобів припадало 3,85 одиниці залучених засобів.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного оборотного капіталу перебуває в обороті, тобто у тій формі, яка дає змогу вільно маневрувати цими коштами, а яка капіталізована. Для забезпечення гнучкості у використанні власних коштів підприємства необхідно, щоб коефіцієнт маневреності за своїм значенням був досить високим [4].

Рентабельність власного капіталу, є одним з найважливіших характеристик фінансового стану акціонерного товариства. Акціонери приділяють йому особливу увагу, оскільки з їх точки зору він найкраще характеризує результативність діяльності товариства. Велике значення показника рентабельності власного капіталу гарантує високий рівень дивідендів не тільки в звітному періоді, але і в майбутньому році, таким чином визначає значні накопичення прибутку [2].

Негативне значення показника рентабельності свідчить про те, що підприємства не підтримують відповідний рівень цін на продукцію, тобто є недостатньо конкурентоспроможними в даних умовах, або не виробляють продукцію у достатньому обсязі; підприємства не контролюють рівень витрат на виробництво, тому що від витратомісткості продукції напряму залежить її прибутковість [5]. Поки що багато українських акціонерних товариств не здатні забезпечити високу рентабельність власного капіталу внаслідок нерационального використання ресурсів, що є у них.

На сучасному етапі здійснити оцінку рентабельності власного капіталу неможливо без використання сучасних методів дослідження та комп'ютерної техніки. Одним із таких методів є кореляційно-регресійний аналіз.

На основі показників, поданих у таблиці, можна побудувати регресійну економіко-математичну модель. Вихідними даними передбачено, що залежною змінною виступає показник рентабельність власного капіталу (Y), а як чинники: коефіцієнт автономії (x1), коефіцієнт фінансової залежності (x2), коефіцієнт фінансового ризику (x3), коефіцієнт маневреності (x4).

При побудові залежності у1 від незалежних змінних x1, x2, x3, x4 шляхом покрокового вилучення незначущих ознак x1 та x3 було отримано таке рівняння регресії:

$$y_1 = -2,84088 + 2,63914 \times x_2 + 4,51378 \times x_4.$$

Це свідчить про те, що рентабельність власного капіталу (Y), коефіцієнт фінансової залежності (x2), коефіцієнт маневреності (x4) знаходяться в прямій залежності, про що свідчить знак "+". Коефіцієнт 2,63914 та 4,51378 у рівнянні означає, що при збільшенні x2 та x4 на одиницю, очікуване значення у збільшиться на 2,63914 та 4,51378 відповідно.

Застосування економетричних моделей є дієвим механізмом визначення пріоритетних "факторів", що формують рівень рентабельності власного капіталу акціонерних товариств у конкретних умовах сучасного господарювання. Такий підхід можна використати при дослідженні оцінки і прогнозуванні впливу зміни чинників на результативний показник при вивченні будь-якого економічного явища.

За сучасних умов у процесі фінансово-господарської діяльності підприємства капітал відіграє значну роль у підвищенні його фінансової стійкості. Це спонукає власників (керівників) підприємств до посилення контролю за формуванням власного капіталу, його структурою та раціональним використанням. Модель рентабельності власного капіталу необхідна для того, щоб визначити, які з факторів здійснюють найбільший вплив на результативний показник, а які ні, та які причини вплинули на це, а також дозволяє виявити резерви збільшення рентабельності власного капіталу акціонерних товариств. Здійснення прогнозу рентабельності власного капіталу акціонерного товариства дозволяє перевірити чи отримає власний капітал в майбутньому прибуток.

Література: 1. Бабець С. К. Теорія економічного аналізу : навч. посібн. / С. К. Бабець, М. І. Горлов, С. О. Жуков та ін. – К. : ВД "Професіонал", 2007. – 384 с. 2. Савицкая Г. В. Экономический анализ : учебник / Г. В. Савицкая. – 8-е изд., перераб. – М. : Новое знание, 2003. – 640 с. 3. Бобяк А. П. Власний капітал підприємства, як економічна категорія, та його облік [Електронний ресурс] / А. П. Бобяк. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ptmbo/2011_1/5. 4. Іваниенко В. В. Финансовый анализ : учебн. пособ. / В. В. Іваниенко. – 2-ге изд. – Х. : Издательский дом "ИНЖЭК", 2003. – 176 с. 5. Боримська К. П. Удосконалення організаційних засад проведення аналізу формування та змін власного капіталу в корпоративних підприємствах [Електронний ресурс] / К. П. Боримська, Р. В. Варічева. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2011_3/2.pdf.